

Verdwenen wereldwonderen op antieke munten (slot)

In deze reeks zijn er al vier van de zeven antieke wereldwonderen de revue gepasseerd: de tempel van Artemis in Efese, het beeld van Zeus in Olympia, de vuurtoren van Alexandrië en het beeld van Helios – de Kolossus – van Rhodos. Normaal moeten er nu nog drie volgen: het Mausoleum te Halikarnassos, de hangende tuinen van Babylon en de piramiden van Egypte. Bij deze drie antieke wereldwonderen is er echter een probleem: net zomin als het geval was bij de Kolossus zijn er ook hiervan geen afbeeldingen gekend op antieke munten. Bij de Kolossus kan men nog terugvallen op de munten van Rhodos met het hoofd van Helios om toch een idee te krijgen hoe dat deel van het beeld er waarschijnlijk uit zag, maar bij de drie overblijvende wonderen hebben we zelfs dat niet.

*Het zogenaamde beeld
van Mausolos (British
Museum)*

1. Het Mausoleum te Halikarnassos

Een mausoleum is tegenwoordig de algemene naam voor een monument dat zich boven een graf bevindt. De term is afkomstig van het best gekende voorbeeld uit de Oudheid: het grafmonument van de satraap (provincie-gouverneur) Mausolos / Mossollos te Halikarnassos. Halikarnassos (het huidige Bodrum) bevindt zich aan de zuidwestkust van Turkije op een schiereiland niet zo ver van het Griekse eiland Kos. In de Oudheid stond het zuidwestelijke deel van Anatolië bekend als Caria; het werd sinds de 4de eeuw v.C. geregeerd door de dynastie van de Hekatomniden met Hekatomnos als eerste dynast. Omdat Caria toen (opnieuw) deel uitmaakte van het Perzische Rijk was Hekatomnos naast lokale vorst ook satraap onder de Perzische koning Artaxerxes II. In de praktijk konden de lokale vorsten vrij autonoom regeren.

De landstreek Caria met de belangrijkste steden (Wikipedia)

Hekatomnos werd opgevolgd door zijn zoon Mausolos (regering 377-353 v.C.) die de hoofdstad verplaatste van Mysala naar Halikarnassos. Mausolos was gehuwd met zijn zuster Artemisia, waarschijnlijk om ervoor te zorgen dat de macht in de familie bleef (cfr. hetzelfde gebruik bij de Egyptische vorsten). Tijdens zijn regering kon hij zijn heerschappij uitbreiden met grote delen van het aangrenzende Lydië en de eilanden Rhodos en Kos. Alhoewel de dynastie ingebed was in de lokale anatolisch-carische cultuur, bevorderde Mausolos de invoering van Griekse elementen in zijn bouwprogramma ter verfraaiing van Halikarnassos. Zo werd bij de bouw van zijn toekomstig grafmonument gekozen voor het basisplan van de lokale monumentale graven aangevuld met sculpturen in Griekse stijl waarvoor hij beroemde Griekse beeldhouwers uitnodigde.

Wanneer met de bouw van het grafmonument begonnen werd, is onbekend. Wat we wel weten is dat toen Mausolos in 353 v.C. stierf, het monument nog niet af was en de werken verdergezet werden onder zijn weduwe Artemisia II. Volgens de legende was Artemisia zo aangedaan door de dood van haar echtgenoot dat ze dagelijks wat van zijn as mengde met water en dit opdronk. Ook het ontwerp en de bouw van het monument werd – ten onrechte – aan haar toegeschreven. Ze overleefde Mausolos slechts twee jaar (353-351 v.C.) waarin ze een zeer bekwaam heerser bleek te zijn. Zo slaagde ze erin om met een list Rhodos te heroveren.

Artemisia II, 353-351. Medaille (ca. 1538/1564) door Alessandro Cesati, bijgenaamd "il Grecchetto". AE, 27,16 g, 35 mm.

Voorzijde: buste van Artemisia met hoofddoek naar links,
·APTEMISIAΣ·BA ΣΙΛΙΣΣΑ·
Keerzijde: reconstructie van het Mausoleum te Halikarnassos, onderaan ·MAYΣΩΛΕΙΟΝ·
(foto Sincona AG)

Artemisia II, 353-351. Medaille (laat 16de eeuw, Italië), Ag, 23,2 g, 30,8 mm.

Voorzijde: buste van Artemisia met hoofddoek naar rechts.

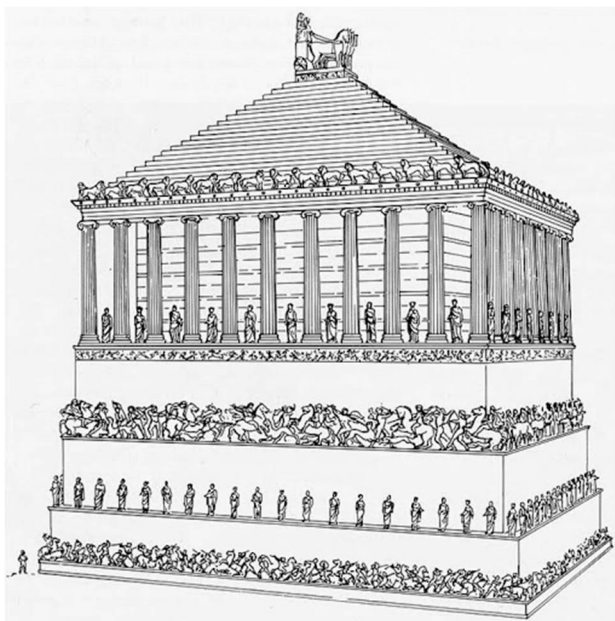
Keerzijde: reconstructie van het Mausoleum, bovenaan ΑΡΤΕΜΙΣΙΑΣ.

(foto Morton & Eden)

Na haar dood werd ze opgevolgd door haar broer Idrieus en zuster Ada. Het mausoleum was toen echter nog niet voltooid; naar verluid zouden de beeldhouwers aangeboden hebben om het monument desnoods gratis af te werken. De voltooiing wordt gesitueerd kort na de dood van Artemisia rond 350 v.C.

Hoe het monument er precies uitzag, is niet helemaal duidelijk, vooral wat de plaats van de beeldhouwwerken betreft. Het mausoleum was geplaatst boven de onderaardse grafkamer op een rechthoekige basis van 38 bij 32 m. Hierop verhieven zich een drietal niveaus die naar boven toe steeds smaller werden en bovenaan een platform vormden van ca. 32 bij 26 m. Op de richels tussen de niveaus waren friezen aangebracht of waren er vrijstaande beelden geplaatst. Op het platform bevond zich een zuilengalerij met in totaal 36 ionische zuilen: 9 aan de korte zijden en 11 aan de lange zijden. Tussen deze zuilen waren meer dan levensgrote beelden opgesteld. De centrale constructie binnen de zuilengalerij moet erg massief geweest zijn om het piramidevormige dak te kunnen dragen. Dat laatste bestond uit 24 treden; de rand was versierd met beelden van leeuwen en op de top van de dakpiramide stond een strijdswagen met vierspan met Mausolos (en Artemisia?) aan de teugels. De totale hoogte bedroeg ongeveer 45 m. Op het laagste niveau was een fries aangebracht van vechtende soldaten (waarvan een deel zich nu bevindt in het British Museum); op het middelste niveau stonden vrijstaande beelden en op het bovenste niveau was een fries met de strijd van de Grieken tegen de Amazonen. Vermoedelijk was er onder de kolonnade een fries met de strijd tussen de Lapithen en de Centauren en op de muur binnen de kolonnade een fries met wagenmenners. Het was niet zozeer het gebouw dan wel de sculpturen die het tot een wereldwonder maakten.

Reconstructie van het Mausoleum volgens G.B. Waywell

De centrale constructie binnen de zuilengalerij moet erg massief geweest zijn om het piramidevormige dak te kunnen dragen. Dat laatste bestond uit 24 treden; de rand was versierd met beelden van leeuwen en op de top van de dakpiramide stond een strijdswagen met vierspan met Mausolos (en Artemisia?) aan de teugels. De totale hoogte bedroeg ongeveer 45 m. Op het laagste niveau was een fries aangebracht van vechtende soldaten (waarvan een deel zich nu bevindt in het British Museum); op het middelste niveau stonden vrijstaande beelden en op het bovenste niveau was een fries met de strijd van de Grieken tegen de Amazonen. Vermoedelijk was er onder de kolonnade een fries met de strijd tussen de Lapithen en de Centauren en op de muur binnen de kolonnade een fries met wagenmenners. Het was niet zozeer het gebouw dan wel de sculpturen die het tot een wereldwonder maakten.

Het Mausoleum bleef tot in de 13de eeuw in vrij goede staat bewaard, tot het sterk beschadigd werd door een aardbeving waarbij het dak en de zuilengalerij instortten. De echte vernietiging gebeurde vanaf 1494 toen de Johannietororde besloot om hun Sint-Pietersvesting bij de haven te versterken en hiervoor het beschadigde Mausoleum als steengroeve te gebruiken. Een aantal ornamentele elementen werd in de burcht ingemetseld, waar ze tot op de dag van

vandaag te zien zijn. Op het einde van de werken, toen het monument met de grond gelijkgemaakt was, werd in de rotsbodem het intacte koningsgraf ontdekt. Volgens het officiële verslag werd dit al de nacht na de ontdekking ‘door piraten’ leeggeroofd. Men kan bij de identiteit van die ‘piraten’ zijn bedenkingen hebben...

In 1852 werd een opgravingscampagne georganiseerd door het British Museum onder leiding van C.T. Newton waarbij fragmenten van de friezen en van enkele standbeelden gevonden werden. De bekendste hiervan zijn de zogenaamde standbeelden van Mausolos en Artemisia; het is echter allesbehalve zeker of deze toeschrijving klopt.

Zoals hierboven vermeld werd, zijn er geen munten gevonden waarop het Mausoleum afgebeeld wordt.

De resten van het Mausoleum (Wikipedia)

CARIA

Tetradrachme, Halikarnassos, geslagen onder Mausolos 377-353 v.C., Ag, 15,29 g, 22 mm.

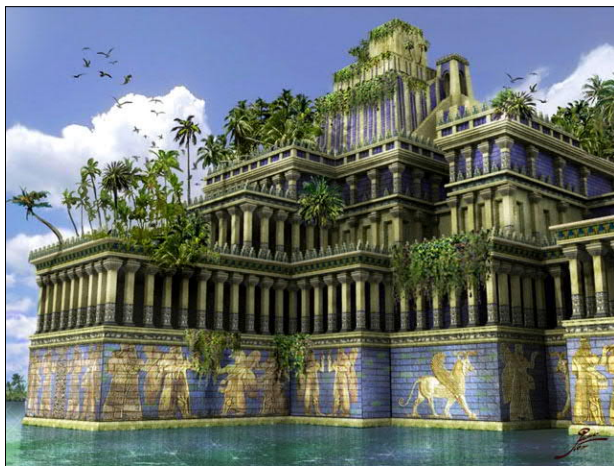
Voorzijde: hoofd van Apollo driekwart naar rechts met lauwerkrans.

Keerzijde: Zeus Labraundos staand naar rechts met dubbele bijl (labrys) over de rechterschouder en lans in de linkerhand, links monogram ME in ligatuur, rechts MAYΣΣΩΛΛΟ. Sear 4954 (var.). (foto Nomos AG)

2. De hangende tuinen van Babylon

De hangende tuinen zijn de meest mythische van de zeven wereldwonderen. Terwijl er van de andere zes nog overblijfselen gevonden werden (de Grote Piramide, fundamenteën van de tempel van Artemis in Efese en van de tempel van Zeus – niet van het beeld! – in Olympia, van de vuurtoren in Alexandrië en van het Mausoleum) of er goede documentatie over is (het beeld van Zeus en de Kolos van Rhodos), is er van de hangende tuinen geen spoor te vinden. Alle verwijzingen zijn afkomstig van antieke Griekse auteurs die dateren van eeuwen na de vermeende constructie ervan; geen enkele spijkerschrifttekst uit

Fantasie reconstructie van de Hangende Tuinen

geen enkele spijkerschrifttekst uit

Babylonië zelf vermeldt die. Er wordt dan ook vermoed dat die ‘hangende tuinen’ eerder een geromantiseerde herinnering zijn aan de paleistuin van een vroegere Babylonische vorst. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er geen antieke afbeeldingen van bestaan en zeker niet op munten.

PALAU

5 dollar, 2013, Ag (0,925), 25 g
38,61 mm.

Voorzijde: wapenschild Palau,
REPUBLIC OF PALAU / 5\$.

Keerzijde: gedeeltelijk ingekleurde
artistieke weergave van de hangende
tuinen, linksboven cijfer 7 met tekst
‘ancient wonders’, THE HANGING
GARDENS OF BABYLON / 2013.
(foto coinsnumismatics.com)

3. De piramiden van Gizeh

De enige van de zeven antieke wereldwonderen die in nog redelijke toestand tot ons gekomen is, zijn de piramiden te Gizeh. De grootste is het graf van Khufu (Cheops); de andere werden gebouwd voor Khafre (Chefren) en Menkaure (Mykerinos). Vaak wordt alleen de piramide van Khufu als wereldwonder genoemd (‘de grote piramide’). Maar ook hier zijn er geen afbeeldingen op munten van bekend; de lokale muntslag voor Egypte gebeurde in Alexandrië en daar verkoos men de hellenistische vuurtoren boven die vreemde Egyptische piramiden.

PALAU

5 dollar, 2009, Ag (0,925), 25 g
38,61 mm.

Voorzijde: wapenschild Palau,
REPUBLIC OF PALAU / 5\$.

Keerzijde: op de voorgrond
gekleurde sfinx, op de achtergrond
links een piramide (Khufu?) met
erachter een opkomende zon, rechts
de piramide van Khafre, THE
PYRAMIDS OF GIZA / cijfer 7 in

tekst ‘wonders of the world’ / 2009. (foto coinsnumismatics.com)

Merk op dat de oriëntatie van de sfinx niet correct is t.o.v. de piramide van Khafre – artistieke vrijheid....

4. Enkele moderne reeksen met de klassieke wereldwonderen

De zeven wereldwonderen hebben in het Westen altijd al tot de verbeelding gesproken. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat er een vrij groot aantal reeksen moderne munten geslagen werden met de klassieke wereldwonderen als thema.

De voorbeelden van Palau hierboven met de hangende tuinen en de piramiden komt uit een reeks van de 7 klassieke wereldwonderen die uitgegeven werd in 2009 en – met enkele kleine verschillen – opnieuw in 2013; hiervan bestaat er ook een versie van 1 dollar uit verzilverd koper van 27 g.

Een andere reeks werd in 1997 uitgegeven door Cuba met een nominale waarde van 10 pesos.

CUBA

10 pesos, 1997, Ag (0,999), 15 g, 35 mm.

Voorzijde: wapenschild Cuba, REPUBLICA DE CUBA / 10 PESOS / 15 G / AG 0.999

Keerzijde: telkens een afbeelding van een van de 7 antieke wereldwonderen.

KM# 593-599

In 2006 werd door Ivoorkust een gelijkaardige reeks uitgegeven met dezelfde afbeeldingen maar uit Au (0,999) met een diameter van 16 mm en een nominale waarde van 1500 Francs CFA.

In 2011 hebben ook de Solomon-eilanden een reeks gouden munten uitgegeven met de wereldwonderen. Deze uitgave werd herhaald in 2016 met andere afbeeldingen van de wereldwonderen. Hieronder de munten met het Mausoleum.

schaal 2/1

SOLOMON ISLANDS

5 dollar, 2011, Au (0,585 bekleed met 24 karaat goud), 0,5 g, 11 mm.

Voorzijde: Mausoleum, SEVEN WONDERS OF THE ANCIENT WORLD / MAUSOLEUM OF MAUSSOLLOS / 5 \$

Keerzijde: gekroond hoofd van Elizabeth II naar rechts,

ELIZABETH II / SOLOMON ISLANDS / 2011. (foto Canadian Coins & Currency)

schaal 2/1

SOLOMON ISLANDS

1 dollar, 2016, Au (0,585), 0,5 g, 11 mm.

Voorzijde: Mausoleum, SEVEN WONDERS OF THE ANCIENT WORLD / MAUSOLEUM OF MAUSSOLLOS / 1 \$

Keerzijde: gekroond hoofd van Elizabeth II naar rechts, ELIZABETH II / SOLOMON ISLANDS / 0,5 g / Au 585 / 2016. (foto imm-muenze.at)

Recenter werd een reeks van 7 gouden munten uitgegeven door Tsjaad.

TSJAAD

3000 Fr CFA, 2018, Au (0,999), 0,5 g, 11 mm.

Voorzijde: wapenschild Tsjaad met rijzende zon geflankeerd door gems en leeuw met motto UNITE TRAVAIL PROGRES in banderol, RÉPUBLIQUE DU TCHAD 2018 / 3000 FRANCS CFA.

Keerzijde: telkens een afbeelding van een van de 7 antieke wereldwonderen.

schaal 2/1

(foto Windsor Mint)

Merk op dat bij de munt met 'GREAT PYRAMID OF GIZA' de getoonde piramide ook hier die van Khafre is; de oriëntatie van de sfinx ten opzichte van de piramide is hier echter wel correct.

Het opschrift ('GREAT PYRAMID') laat vermoeden dat men verkeerdelijk denkt dat de getoonde piramide

die van Khufu is. De verwarring is begrijpelijk als men weet dat die van Khufu wel de grootste is, maar dat de wat kleinere piramide van Khafre op een hogergelegen deel van het Giza-plateau staat en daardoor de indruk wekt de grootste te zijn. Bovendien is die van Khafre de enige waarvan de top nog een deel van de dekstenen bezit, wat die artistiek aantrekkelijker maakt om af te beelden.

Er bestaat van deze serie ook een goedkopere uitgave als medaille uit 2016 (Au 0,585) met dezelfde afbeeldingen maar een andere voorzijde (zie afbeelding).

De recentste uitgave (2021) is van het eilandstaatje Niue. De reeks zal bestaan uit 7 gouden munten met telkens een van de wereldwonderen op de keerzijde en alle wereldwonderen samen op de voorzijde. In 2021 zijn de munten met de piramiden en de hangende tuinen uitgekomen.

NIUE

schaal 3/2

5 dollar, 2021, Au (0,9999) 3,11 g, 16 mm.

Voorzijde: gekroond hoofd van Elizabeth II naar rechts omringd door acht vakken met in zeven ervan een van de wereldwonderen en in het achtste vak onderaan NIUE / ISLAND / 5 DOLLARS / ELIZABETH II / 2021.

Keerzijde: 3 piramiden, THE GREAT PYRAMID OF GIZA. (foto powercoin.it)

Ook hier staat de piramide van Khafre centraal met links vooraan een deel van de piramide van Khufu en rechts achteraan de kleinere piramide van Menkaure. Het opschrift ('THE GREAT PYRAMID') toont dat men hier dezelfde vergissing begaat als bij de munt van Tsjaad hierboven.

Jenny Van Rompuy & Ronny Martens

Literatuur

- Clayton, P. & Price, M. (ed.) (1990) Die Sieben Weltwunder, Philipp Reclam, Stuttgart
Lehner, M. (1997) The Complete Pyramids, Thames and Hudson Ltd, London
Romer, J. & E. (1995) De Zeven Wereldwonderen, Uitgeverij Balans, Amsterdam
Sear, D.R. (2000) Greek Coins and their Values Vol. II Asia and Africa, Seaby Publications, London (UK)

Websites:

- <http://www.wildwinds.com/coins/greece>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Caria>
<https://en.wikipedia.org/wiki/Mausolus>
<https://de.wikipedia.org/wiki/Maussolos>
https://de.wikipedia.org/wiki/Artemisia_II